

12. С. Молодецьке записано 04.07.2002 р. студентами факультету української філології Патик А., Гаврилюк В., Гончарук В. від Пушкаренко Софія Степанівна, 1937 р.н.
13. С. Нестерівка записано 28.06.2001 р. студенткою факультету української філології Гейко В. від Байди Параски Дмитрівни, 1925 р.н.
14. С. Серебря, Бершадський район, Вінницька обл. записано 28.06.2003 р. студентами факультету української філології Крушеницькою С., Несварливою О., Шамрай Т. від Лісничук Л.С., 1937 р.н. Хоменко М.С., 1938 р.н.Ткачук Тетяна Ісаківна, 1936 р.н., Федик Л.К.. 1931 р.н., Кравчук П.Я., 1928 р.н.
15. С. Собківка записано 27-29.06.2003 р. студентами факультету української філології Петровським С., Чернецьким Т., Панасенко О., Романеско О., Пустомитенко В. від Шапоренко Меланії Семенівни 1951р.н., Захарченко Марії Григорівни 1927 р.н., Потопальської Моті Михайлівни 1944 р.н., Барабаш Паші Варфоломійвни 1931 р.н.
16. С. Текуча записано 28.06.2003 р. студентами факультету української філології Доскоч С., Кулібабою О., Приймак Л. від Смілянець Ганни Михайлівни, 1926 р.н.
17. С. Текуча записано 29.06.2003 р. студентами факультету української філології Чорновол М., Рогозою А., Чернюк М. від Мазур Наталії Іванівни, 1938 р.н.
18. С. Текуча записано 30.06.2003 р. студентами факультету української філології Єрмаком М., Серовим А., Пустомитенком В. від Школенко Ніни Йосипівни, 1932 р.н.
19. С. Томашівка записано студентами факультету української філології 05.07.2004 р. від Перепелиці Тетяни Миколаївни, 1932 р.н.
20. Стеблин-Каминский М.И. Миф. – Л., 1976.
21. Чистов К.В. Народные традиции и фольклор: Очерки теории. – Л., 1986.

УДК 372.4(438)

Деркач В.В.

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ ПОЛЬЩІ

***Анотація.** У статті розглядаються особливості навчання національних і етнічних меншин в початкових школах Польщі, яке зорієнтовано на концептуальний принцип поліетнічності і полікультурності.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются особенности обучения национальных и этнических меньшинств в начальных школах Польши, которые сориентированы на концептуальный принцип полиэтничности и поликультурности.*

***Annotation.** In the article is examined the feature of studies of national and ethnic minorities in initial schools of Poland, which is orientated on conceptual principle of multiculturalism.*

На початку 90-х років ХХ століття, внаслідок трансформації суспільно-політичного устрою Центрально-Східних країн Європи, переважно на прикордонних територіях Польщі спостерігалась тенденція помітного зростання населення. Здебільшого це були громадяни Росії, Білорусії, країн Прибалтики,

України, Молдови, а також мешканці з країн Азії. Таке масове явище як міжнародна міграція (переміщення населення з метою пошуку кращих умов життя і праці внаслідок політичних репресій, військових конфліктів або екологічних катастроф, депортація, репатріація та ін.) має й відповідні наслідки соціального, економічного, культурного і освітнього характеру. Зауважимо, що наприкінці минулого століття загальна кількість мігрантів у світі становила понад 125 млн. чол., що складало майже 2% від населення планети [1, 21-32]. Якщо для більшості західноєвропейських країн міжнародна міграція, хвиля якої припадала на 60-70 рр. ХХ ст., була звичним явищем, то для Польщі неконтрольовані міграційні процеси виявилися складною та гострою проблемою, яка несла загрозу безпеці та стабільності в суспільстві. Така ситуація інколи призводила до непорозуміння між представниками „нових” етносів та корінного населення. Загострення етнічних конфліктів, дискримінація, прояви расизму не сприяли культурному діалогу та розвитку толерантності у міжособистісних, міжнаціональних взаєминах.

У статті „Міграційні процеси у контексті неперервної освіти” доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України Н. Г. Ничкало зазначає: „Міграційні процеси, що стали світовим явищем, зумовлюють необхідність розв’язання комплексу проблем життєдіяльності мільйонів громадян різних держав... Серед багатьох чинників, пов’язаних з цим складним явищем світових масштабів, набувають особливої актуальності соціально-культурні, освітньо-виховні і культурологічні проблеми” [2, 103]. В більшості країн Європейського Союзу спостерігається посилення уваги вчених до дослідження полікультурності в освіті, відбуваються процеси пошуку шляхів удосконалення системи педагогічної освіти, з урахуванням рівноправного співіснування національних культур, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, а також підвищення полікультурної освіченості населення.

На думку сучасного польського педагога А. Гофрона, „освіта відповідальна за побудову більш солідарного світу. Вона має творити новий гуманізм в якому домінуватиме етнічний компонент, а знання про культуру та духовні цінності цивілізації і шанобливе ставлення до них посядуть належне місце як необхідна перевага глобалізації, яка не обмежиться лише суто технічними й господарськими аспектами. Усвідомлення спільноти долі є основною підставою будь-якої міжнародної співпраці” [3, 41].

Зазначимо, що на початку ХХІ століття Польща залишається порівняно етнічно однорідним суспільством. За даними перепису населення 2002 року, 96,74% (36983720 чол.) її населення становлять поляки. Лише 3,26% (1246360 чол.) представники різних національних меншин, які мешкають здебільшого на прикордонних територіях Польщі (українці – 27172 чол., білоруси – 47640 чол., литовці – 5639 чол., росіяни – 3244 чол., німці 147094 чол., вірмени – 262 чол., євреї – 1055 чол., словаки – 1710 чол., роми (цигани) – 12731чол., чехи – 386 чол. та представники інших етнічних груп кашубської –5053 чол., лемківської – 5850 чол., караїмської – 43 чол., татарської – 447 чол.) [4, 5].

Основні засади полікультурної і поліетнічної політики Республіки Польщі закріплені в її Конституції (2 квітня 1997 р.). Громадянам, які належать до національних і етнічних меншин, Конституція гарантує право на вивчення, вільне використання рідної мови, збереження звичаїв і традицій, а також право на розвиток і захист науки і культури (стаття 35 п.1). На території Польщі

представникам етнонаціональних меншин надається право на створення власних освітніх закладів, культурних та релігійних інституцій (стаття 35 п.2)[5].

Дотримуючись міжнародних зобов'язань щодо вільного розвитку національних і етнічних меншин, Польща ратифікувала кілька актів міжнародного права, а саме: „Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації” (1968 р.), „Міжнародний пакт про громадянські і політичні права” (1977 р.), „Конвенція про права дитини” (1991 р.), „Конвенція про захист прав людини і основних свобод” (1993 р.), „Рамкову конвенцію про захист національних меншин” (2002 р.) та закон „Про національні і етнічні меншини” (2005 р.). Слід зазначити, що в польському законодавстві не сформульовано поняття „національна і етнічна меншість”, проте у Декларації до „Рамкової конвенції про захист національних меншин” Республіка Польща наголосила, що під поняттям „меншість” необхідно розуміти населення країни, що відрізняється від більшості її громадян своєю національною приналежністю, мовою, релігією і культурою, проживає на території РП та є польськими громадянами [6, 11-13].

Ідеї полікультурності знайшли своє відображення і в основних державних документах про освіту: „Закон про систему освіти” (1991 р.) та Ухвала Міністра освіти і спорту „Про умови і способи реалізації школами завдань, що стосуються національних меншин та етнічних груп” (2002 р.) [7].

Мета статті полягає у виявленні особливостей навчання національних і етнічних меншин в початкових школах Польщі, а також готовності вчителів до впровадження прогресивних ідей концепції полікультурної освіти.

У сучасних наукових педагогічних публікаціях все частіше з'являються терміни „полікультурність”, „багатокультурність”, „мультикультурність”, „полікультурне виховання”, „міжкультурна освіта” тощо. Етимологічно термін „полікультурність” є складним і походить від двох слів „полі” і „культура”. „Полі” – (з грец. *πολο* – багато, численний) – частина складних слів, яка в грецькій мові має значення багаторазовості [8, 490]. „Культура” – (з лат. *cultura* – виховання, освіта, розвиток) – сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, що відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства в цілому або окремої соціальної групи [9, 182]. Враховуючи викладене вище, поняття „полікультурність в освіті” ми будемо розглядати як „складний комплекс ідеї, мети, принципів організації змістовного і ціннісного наповнення навчання і виховання, характеру укладу шкільного життя, атмосфери між людських стосунків у школі і поза школою” [10, 174].

Дослідженню проблем полікультурної освіти значну увагу приділяють сучасні польські науковці Й. Габерман, Б. Барц, А. Гофрон, Б. Грабовська, Т. Левовицький, Р. Пахоцінський, Г. Томас, М. Шиманський, З. Ясінський та ін. Окремі аспекти загальнолюдських і національних цінностей знайшли відображення в працях видатних вчених минулого Г. Ваценка, М. Грушевського, М. Драгоманова, А. Кримського, В. Липинського, І. Огієнка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Проблеми полікультурної освіти широко висвітлюються в працях і українських дослідників: Р. Антонюк, І. Беха, Н. Бібік, В. Болгаріної, В. Євтуха, І. Зязюна, Н. Побірченко, Л. Пуховської, А. Солодки, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської, С. Черепанової та інших.

Перехід на засади полікультурності в освіті та підготовка молодого покоління до життя в диференційованому етнічному середовищі вимагає розробки освітньої концепції, спрямованої на виховання у школярів загальнолюдських і національних

цінностей, оволодіння знаннями про культуру свого народу, позитивне ставлення до мови, історії, культури, звичаїв та традицій представників інших етносів, вміння спілкуватися з людьми різних національностей і народностей.

Польський дослідник Б. Барц вважає, що завданнями полікультурної і поліетнічної освіти, як провідного соціального чинника сучасності, слід вважати:

1) формування позитивного ставлення до культурних надбань інших народів та поваги до способу їхнього життя;

2) неприпустимість приниження етнічних меншостей;

3) опрацювання безконфліктних норм поведінки, що слугують запобіганню сліпої емоційної конфронтації;

4) допомагати учням сприймати певні елементи інших культур для власної системи мислення й мотивації;

5) навчатися толерантності в стосунках з представниками інших національностей [3, 42].

З метою реалізації концепції полікультурної освіти польськими педагогами з урахуванням особливостей різних типів шкіл були розроблені авторські програми з навчального курсу: „Мова лемківська для учнів польських шкіл” (Język łemkowski (rusiński) dla uczniów narodowości łemkowskiej w szkołach polskich) авт. Мирослава Хомяк, „Програма навчання словацької мови в молодшій школі” (Program nauczania języka słowackiego w szkole podstawowej) авт. Марія Глодасік та Домінік Сурма, „Програма навчання германської мови для шкіл з додатковою мовою навчання” (Program nauczania języka niemieckiego dla szkół z dodatkową nauką języka mniejszości narodowej) авт. Ірена Шуда, „Програма навчання української мови в I-III класах для молодших шкіл” (Program nauczania języka ukraińskiego w klasach I-III dla szkół podstawowych) Люсія Дрозд та ін.

Не менш важливим завданням успішної реалізації концепції є створення і видання нових підручників. Впродовж тривалого часу шкільні підручники та навчально-методичну літературу для представників національних меншин постачалися з тих країн, з якими Республіка Польща підписала Угоди про співробітництво в галузі культури, науки і освіти.

Усвідомлюючи важливість шкільного підручника як одного із засобів полікультурної освіти, педагоги-методисти намагалися творчо реалізовувати основні принципи підручникотворення. Так, українськими фахівцями для першого етапу навчання в початковій для школі (I – III кл., інтегроване навчання) було підготовлено підручники: для I класу „Джерельце” (авт. М. Туцька, 1999 р.), для II класу підручник „Журавлики” (авт. Я. Грицьков’ян, 2000 р.), для учнів III класу підручник „Разом з сонечком” (авт. Л. Пилипович, 2000 р.) та хрестоматію „Чотири пори року” (авт. Л. Пилипович, 2002 р.). Для другого етапу (IV – VI кл., блокове навчання) початкової школи – підручник „Рушничок” (автори – Л. Дрозд, А. Мазур, 2001р.), підручник „Виноградник” (Я. Грицьков’ян), підручник „Берегиня” (А. Дрозд, І. Дрозд, 2002р.), а також „Шкільна граматики української мови” (М. Лесів), „Самовчитель української мови” та „Збірник диктантів з української мови” (І. Співак), „Методика навчання української мови та літератури” (Я. Грицьков’ян) та ін. Тексти, дібрані авторами, вводять учнів у світ казок, легенд, народних свят та обрядів. Вони знайомлять учнів зі славним минулим козацтва, княжої України, видатними історичними постатями. У нових підручниках наводяться фрагменти літературних творів відомих українських письменників Г. Сковороди, М. Вовчка, Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, Л. Українки,

І. Франка, І. Антоновича, Є. Гуцала, В. Стуса та ін. Таке широке використання літературних творів в навчально-виховному процесі сприяє не тільки поглибленому вивченню рідної мови, історії, культури свого народу, а й допомагає у формуванні духовної культури, миролюбності та національної свідомості учнів.

Проаналізовані дані Головної статистичної установи (Główny Urząd Statystyczny) та Головного центру вдосконалення вчителів (Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli) свідчать, що за останні роки, переважно на прикордонних територіях Польщі, в воєводствах Подляському, Вармінсько-Мазурському, Малопольському, Поморському, Слаському, Опольському, з урахуванням міжшкільних колективів, помітно зросла мережа початкових шкіл, гімназій, ліцеїв.

Таблиця 1

Зростання мережі навчальних закладів Польщі для національних меншин (1990 – 2005 рр.)

	1990 р.	1993 р.	1996 р.	1999 р.	2002 р.	2005 р.	К-ть учнів 1990 н.р.	К-ть учнів 2005 н.р.
Словацькі	20	13	14	15	11	9	487	197
Литовські	12	11	14	17	19	19	676	409
Білоруські	50	43	42	43	40	38	3687	1766
Українські	45	53	80	103	136	157	1383	1169
Німецькі	0	31	254	323	325	332	0	24025
Ромські та ін.	0	0	0	1	6	95	0	936
Кашубські	0	1	3	19	60	91	0	3640
Лемківські	0	0	0	10	21	33	0	162

Джерело: Систематизовано автором на основі [11, 12-18].

Як свідчать дані таблиці, загальна кількість навчальних закладів зросла у шість разів (з 127 в 1990 р. до 774 в 2005 р.), а кількість учнів – майже у вісім разів (з 6233 чол. до 48797 чол.).

Зауважимо, що представники татарської етнічної групи (744 чол.) не мають жодної початкової школи. На жаль, „польські татари” втратили свою рідну мову. Суттєве значення в житті татарської меншини відіграє лише діяльність Мусульманської Релігійної Спільноти.

Згідно з розпорядженням Міністра освіти і спорту „Про умови і способи реалізації школами завдань, що стосуються національних меншин і етнічних груп”, навчання рідною мовою проводиться в школах різних типів:

– **школи з рідною мовою навчання** – заняття проводяться мовою національних меншин, або етнічних груп, за винятком польської мови, історії та географії Польщі.

– **школи, викладання в яких здійснюється двома мовами** – в двомовних школах заняття з кожного предмета проводяться двома мовами: польською та мовою меншини.

– **школи з додатковим навчанням рідної мови** – всі предмети, окрім мови національної меншини, викладаються польською мовою. Зазначимо, що проведення занять в школі з додатковим навчанням рідної мови можливе лише за наявності 7-ми учнів в класі. Хоча проведення занять можливе і за умови

об'єднання дітей з різних класів в окремі групи. В цьому випадку кількість учнів в таких групах має бути не менше ніж 3 учні, але не більшою 14 учнів.

Якщо, внаслідок малої кількості учнів або відсутності викладача, школи не мають змоги організувати для вивчення рідної мови об'єднанні груп (змішані), то в цьому випадку, за поданням директора школи до куратора освіти даного регіону, можливе створення міжшкільних закладів освіти. Кількість учнів у таких закладах не повинна перебільшувати 20 – ти осіб. Навчання рідної мови, історії, географії рідного краю відбувається за навчальними програмами, шкільними підручниками, посібниками та навчально-методичною літературою, ліцензованою Міністерством освіти і спорту [12].

На думку доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена АПН України Г. Г. Філіпчука, в країнах Європи діє одна з найдемократичніших моделей освіти. Це коли одна частина етносів має змогу опанувати базову освіту середньої школи рідною мовою, друга – реалізує національно-культурний освітній компонент, третя група – вивчає рідну мову предметно або факультативно [13, 56]. Погоджуючись з цим положенням Г. Г. Філіпчука, наводимо приклад. Литовська меншина, як єдина меншість в Польщі, обрала лекційний метод вивчення рідної мови. Білоруська, лемківська, словацька, національні меншини, а також кашубська етнічна група обрала навчання рідної мови як додаткового предмета. Представники німецької і української меншин, внаслідок їх багаточисельності, метод навчання рідної мови обирають за власним бажанням. Учні з ромської меншини здебільшого відвідують публічні школи разом з польськими однолітками. Лише незначна їх кількість продовжує навчання у так званих „ромських класах”, з лекційною формою навчання, у воєводствах Малопольському, Підкарпатському і Вармінсько-Мазурському.

У 2004 р. Найвища контрольна палата (NIK Najwyższa Izba Kontroli) здійснила перевірку закладів освіти для представників національних меншин. Їх мета полягала у виявленні ступеня оволодіння учнями освітніх стандартів, організації навчально-виховного процесу, якості викладання та кваліфікації педагогічних кадрів, фінансування навчальних закладів з урахуванням статусу кожного з них. За результатами перевірки було виявлено: низький рівень відвідування учнями освітніх закладів; несистематичне проведення роботи з полікультурного виховання або її повна відсутність (за браком педагогічних кадрів); неповне використання полікультурного компоненту у більшості діючих програмах та планах навчально-виховної роботи; недостатня кількість підручників для гімназій, ліцеїв та міжшкільних закладів; низький рівень фінансування більшості етнічних шкіл [14].

У зв'язку з цим, а також враховуючи рекомендації ЮНЕСКО і Ради Європи, Міністерство освіти і спорту Польщі в співпраці з благодійними фондами реалізувало декілька освітніх програм: „Стратегія розвитку освіти литовської меншості в Польщі” („Strategii rozwoju oświaty mniejszości litewskiej w Polsce”, 2002 р.), „Пілотна програма на користь ромської громадськості в воєводстві Малопольським” („Pilotażowego programu rządowego na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim”, 2001 – 2003 pp.), „Урядова програма на користь ромської громадськості в Польщі” („Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce”, 2004 – 2013 pp.), „Програма розвитку української мови в Польщі як мови нацменшості” („Program rozwoju języka ukraińskiego w Polsce jako języka mniejszości narodowej”, 2004 р.), програма „Багатокультурна Європа”, („Wielokulturowa Europa”, 2005 р.), „Стратегія розвитку германської меншості в Польщі” („Strategia

rozwoju oświaty mniejszości niemieckiej w Polsce”, 2007 p.) та ін. Їх мета полягала в підготовці молодого покоління до активної діяльності в полікультурному середовищі, досягненні високої культури міжнаціональних взаємин, а також задоволенні етносоціальних і культурно-просвітницьких потреб. Проте, незважаючи на позитивні зміни в реалізації цих програм, освіта ромів і нині залишається гострою проблемою для польського суспільства. За статистичними даними, рівень освіченості серед представників цієї громади є найнижчим в країні. Таким чином, ця категорія населення потребує особливої підтримки і допомоги з боку державних інституцій, громадських організацій, органів територіального самоврядування.

Як показало вивчення, підготовка вчителів-предметників і асистентів з ромського середовища є одним із завдань освітніх програм: „Пілотної програми на користь ромської громадськості в воєводстві Малопольським” та „Урядової програми на користь ромської громадськості в Польщі”. З метою підвищення якості освіти та ефективності навчально-виховного процесу вчителями та асистентами були підготовлені навчальні плани, програми, методичні рекомендації для вчителів. Учням початкової школи надавалась різнобічна допомога як в школі, так і поза нею, проводились систематичні бесіди з батьками щодо виховання у дітей поваги до національних, історичних і культурних цінностей своєї нації. Завдяки праці молодих вчителів та асистентів, молодші школярі мали змогу брати участь у спільних читаннях, уроках-дискусіях, тематичних літературних вечорах, проведенні родинних і релігійних свят, театральних виставах тощо. На наш погляд, така діяльність сприяє поступовому духовному, етнонаціональному відродженню. Вона не тільки виховує любов до рідної мови, історичної і культурної спадщини своєї „малої батьківщини”, а й формує духовно розвинену творчу особистість.

Значний практичний інтерес в підготовці вчителя до роботи в національно-етнічному та релігійному середовищі становить досвід США, Канади, Франції, Великої Британії, Німеччини та інших країн. У статті „Проблема полікультурності в загальноєвропейському освітньому просторі” професор Л. П. Пуховська зазначає, що в країнах Європейського Союзу при підготовці вчителя до роботи в умовах полікультурного середовища великого значення надається його педагогічній діяльності у різноманітному учнівському середовищі „з урахуванням різнопланових індивідуальних особливостей розвитку учнів, пов’язаних не лише із психофізичними та інтелектуальними параметрами, а й з так званими контекстними чинниками – різним етнічним, соціальним, релігійним контекстом учнівського колективу і кожного учня зокрема” [15, 11]. Говорячи про готовність вчителів початкових класів до такої діяльності, звернемося до їхніх особистісних професійних якостей. Вчитель має бути: професійно підготовленим, компетентним, мати глибокі знання зі свого предмета, добре орієнтуватися у педагогічних цілях і завданнях, впроваджувати нові форми, засоби, методи та технології навчання, прагнути до професійного зростання, а також бути доброзичливим в міжкультурному діалозі. Особливого значення в цьому контексті набуває фахова підготовка вчителя. Вищі педагогічні навчальні заклади Польщі до навчальних програм запровадили поглиблене вивчення мов національних меншин. Наприклад, українська та білоруська мови вивчаються в Варшавському, Вроцлавському, Ягеллонському університетах, в університеті імені А. Міцкевича в Познані та університеті М. Складовської-Кюрі і Католицькому в Любліні, Інституті східнослов’янської філології Вищої педагогічної школи м. Ольштин та інституті

східнослов'янської філології Вищої педагогічної школи м. Зелена Гура. Майже в усіх педагогічних університетах створено кафедри германської та російської філології. Литовська, чеська і словацька мови викладаються в університеті імені А. Міцкевича у Познані, Вроцлавському, Ягеллонському та ін. Окрім того, в університетах діють міждисциплінарні студії, де проводяться заняття з історії філософії, літератури, культури країни мовою етнічних меншин. З метою надання методичної допомоги вчителям шкіл для національних меншин в багатьох регіонах Польщі функціонують публічні та непублічні заклади вдосконалення вчителів. У процесі методичної роботи здійснюється підвищення наукового рівня вчителя, його підготовка до засвоєння змісту нових програм та технологій їх реалізацій, вивчення і впровадження у шкільну практику передового педагогічного досвіду [16, 276].

Зазначимо, що інтенсивний розвиток комп'ютерної техніки і особливо мережі Internet дали можливість охопити післядипломною освітою більшу кількість вчителів – представників національних меншин. За допомогою спеціалізованого телекомунікаційного обладнання надається комплекс освітніх послуг, в основу яких покладено методи, спрямовані на індивідуальну роботу. Саме з допомогою дистанційних технологій ефективно реалізується підготовка і перепідготовка вчителів і викладачів.

Узагальнюючи викладене, можна зробити такі висновки:

- в Польщі створено нормативно-правове поле, яке не суперечить концептуальним принципам поліетнічності та полікультурності в освіті;
- рівень підготовки вчителів навчальних закладах для представників меншин певною мірою відповідає соціальним запитам суспільства. Знання, якими оперують вчителі, здебільшого мають „характер роз'єднаності”, що є наслідком відсутності цілісної системи підготовки вчителів;
- на якість навчання негативно впливає недостатня кількість авторських навчальних програм з інтегрованого навчання, шкільних підручників, методичної літератури для вчителів, а також незадовільний стан матеріально-технічної бази і низький рівень фінансування;
- попри певні недоліки організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах для меншин, освіта і виховання молодших школярів ґрунтується на засадах полікультурності, що є одним з головних завдань сучасної польської педагогіки.
- враховуючи тенденції розвитку інтеграційних процесів в Європі, польське суспільство відшукує механізми і нові освітні підходи щодо можливого регулювання і вирішення складних завдань. Створює умови для задоволення національно-культурних, освітніх та церковно-релігійних потреб національних меншин.

У подальших наукових пошуках передбачається вивчення та аналіз навчальних програм для шкіл національних меншин, оскільки проведене дослідження не вичерпує розкриття всіх питань означеної проблеми.

Література:

1. Міграція і толерантність в Україні: Зб. ст. / За ред. Ярослава Пилинського. — К.: Стилос, 2007. — 191 с.
2. Міграційні процеси у контексті неперервної освіти / Н. Г. Ничкало // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2008. – №2. – С. 99-108
3. Гофрон А. Різні погляди на Європу і проектування освітніх концепцій // Вища школа України.- 2005.-№1.- С 37-45.

4. Raport dotyczący sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w Rzeczypospolitej polskiej. Warszawa, 2007.-102 s.
<http://www.mswia.gov.pl/download.php?s=1&id=3094>
5. Конституція Республіки Польщі 2 квітня 1997 р.
<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
6. Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania szkół mniejszości narodowych i etnicznych. Pod red. Z. Wesołowski i M. Sekuła.- Warszawa, 2004.-81s.
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 3 grudnia 2002 r.
http://bip.men.gov.pl/akty_pr_1997-2006/rozp_186.php
8. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Ред-кол.: О. С. Мельничук (Голов. ред.) та ін.-К.: Наук. думка, 2004 р., – 656 с.
9. Український педагогічний словник. / Гончаренко С.- К.: Либідь, 1997., – 376 с.
10. Клищенко Т.В. Демократизація освіти на засадах полікультурності: міжнародний досвід і українські реалії // Розвиток демократії в Україні: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 20 вересня-1 жовтня 2000 р.)- К., 2001.- С. 171-180.
11. Raport. Szkolnictwo dla mniejszości narodowych i grup etnicznych w roku szkolnym 2004/2005 // Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli. Warszawa, 2005. - 28 s.
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 3 grudnia 2002 r.
http://bip.men.gov.pl/akty_pr_1997-2006/rozp_186.php
13. Філіпчук Г. Г. Проблеми етнокультури в змісті шкільної освіти // Педагогіка і психологія-1999.- №4(25).-С. 52-58.
14. Сирник М. Навчання мови національних меншин у Польщі – оцінка державних структур.
www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/publicystyka/szkoly.doc
15. Пуховська Л. П. Проблема полікультурності в загальноєвропейському освітньому просторі // Освіта й виховання в Польщі й Україні (XIX- XX ст.). Матеріали міжнародної наукової конференції (Ніжин, 20-22 травня 1998 р.)-Н., 1998.-С. 7- 11. Частина I.
16. Василюк А. В. Реформи шкільної освіти в Польщі: історія і сучасність: монографія / Ніжинський держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин, 2007. – 340с.
17. Społeczności pogranicza wielokulturowość edukacja // Praca zbiorowa pod redakcją naukową T. Lewowickiego i B. Grabowskiej.- Cieczyn, 1996.- 201s.
18. Oświata etniczna w Europie Środkowej. Pod redakcją naukową Z. Jasińskiego, T. Lewowickiego.- Opole, 2001.-374 s.

УДК 398.23.(07)

Дудник Н.В.

ФОРМУВАННЯ СМІХОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ

***Анотація.** Стаття присвячена формуванню сміхової культури у студентів-філологів засобами українського фольклору. Акцентовано увагу на організаційно-педагогічних засадах підготовки студентів до народознавчої роботи.*

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию формирования культуры смеха у студентов-филологов средствами украинского фольклора. Акцентировано*